

Innspill til Fellesskoleutvalget

Fra Utdanningsforbundet Nes

Hva er en fellesskole?

Begrepet fellesskole har bred oppslutning blant lærere og skoleledere, men det finnes samtidig ulike oppfatninger av hva en fellesskole egentlig innebærer. Derfor er det avgjørende at utvalget tydeliggjør hva som ligger i begrepet.

Fellesskolen handler både om det enkelte mennesket og om fellesskapet. Skolen skal gi alle elever mulighet til å utvikle kunnskap, ferdigheter og kompetanse som gjør dem i stand til å leve gode liv. Samtidig skal skolen bidra til å skape tilhørighet og sterke faglige og sosiale fellesskap på tvers av økonomiske, kulturelle og sosiale skillelinjer.

I utviklingen av framtidens skole er det viktig å finne en god balanse mellom disse perspektivene. Utdanningsforbundet er særlig opptatt av at den kollektive dimensjonen ikke svekkes. Over tid har skolesystemet blitt mer orientert mot individuelle rettigheter og individuelle læringsresultater. Samtidig er fellesskap, samarbeid og tilhørighet avgjørende for å opprettholde en reell fellesskole.

Fellesskolen forutsetter også at skolen er tilpasset alle elever, ikke bare de teoretisk orienterte. Mer enn halvparten av norske ungdommer velger yrkesfaglige utdanningsprogram, og grunnskolen må derfor forberede elever både på praktiske og teoretiske utdanningsløp.

Utviklingstrekk som truer fellesskolen

Utvalget peker på fem utviklingstrekk som kan true fellesskolen: press på demokrati og kunnskap, rask teknologisk utvikling, økt individualisering, økende ulikhet og press på offentlige ressurser. Utdanningsforbundet mener dette er treffende beskrivelser av utfordringsbildet.

Samtidig vil vi særlig løfte fram utfordringen med det vi kan kalle en «forskjellsskole». I dag er det betydelige forskjeller i skoletilbud mellom kommuner og fylker. Elever har ulik tilgang til lærere med lærerutdanning, læremidler, spesialrom og gode skolebygg. Dette handler ikke bare om lokale prioriteringer, men også om hvordan skolesystemet er organisert.

For oss er det avgjørende at staten opprettholder og styrker tydelige nasjonale rammer for skolen. Elevers rett til et godt opplæringstilbud kan ikke være avhengig av hvilken kommune de bor i. Dagens kombinasjon av rammefinansiering og stort lokalt handlingsrom gjør det vanskelig å sikre et reelt likeverdig tilbud over hele landet. Samtidig ser vi at flere nasjonale reguleringer som tidligere bidro til å sikre fellesskolen, enten er fjernet eller står under press. Avviklingen av klassesdelingstallet svekket viktige nasjonale standarder for organiseringen av undervisningen. I tillegg foreslås det i NOU 2026: 1 *En bærekraftig kommunesektor* å fjerne lærernormen, og det har blitt åpnet mer for bruk av fjernundervisning. Samlet sett bidrar dette til å svekke nasjonale garantier for kvalitet og likeverd i opplæringen.

Vi mener denne utviklingen er alvorlig. Uten tydelige statlige rammer vil forskjellene mellom kommuner øke, og grunnlaget for fellesskolen svekkes. Utvalget bør derfor vurdere om dagens styringssystem i praksis er egnet til å sikre en reell fellesskole, eller om det er behov for sterkere nasjonale reguleringer.

Skolen som et komplekst system

Skolen har et sammensatt samfunnsoppdrag. Den skal både bidra til læring og danning, utvikle selvstendige individer og samtidig styrke fellesskapet. Denne kompleksiteten gjør det vanskelig å etablere enkle sammenhenger mellom tiltak og resultater.

Utdanningsforbundet støtter derfor utvalgets vektlegging av at skolen må forstås som et komplekst system. Dette tilsier at styringen av skolen ikke bør baseres på forenklete løsninger eller kortsiktige reformer. I stedet bør det legges større vekt på profesjonell kunnskap og utvikling i praksisfeltet.

Det betyr ikke at skolepolitikken blir mindre viktig, men at politiske myndigheter først og fremst bør legge til rette for gode rammer, tilstrekkelige ressurser og handlingsrom for lærere og skoleledere.

En sterk lærerrolle

En sterk lærerprofesjon er avgjørende for en god skole. Det er bred enighet om at lærerne har en nøkkelrolle, men dette må følges opp med konkrete tiltak.

Tillit til lærere må blant annet komme til uttrykk gjennom at undervisning utføres av lærere med relevant utdanning, at det er tilstrekkelig lærertetthet, og at lærere har tid til å utføre kjerneoppgavene sine.

Samtidig ser vi utviklingstrekk som kan svekke lærerrollen. Teknologiske løsninger, fjernundervisning og ulike former for digital opplæring kan i noen tilfeller redusere lærernes rolle i undervisningen. Selv om teknologi kan være et nyttig supplement, kan den aldri erstatte lærerens rolle i planlegging, gjennomføring og oppfølging av opplæringen.

Dersom denne utviklingen får fortsette uten tydelige rammer, kan vi risikere økte forskjeller mellom elever – der noen får tett oppfølging av lærere, mens andre i større grad overlates til digitale løsninger. Dette vil være en trussel mot fellesskolen.

Omfang og kvalitet i opplæringen

I den offentlige debatten diskuteres det ofte om antall undervisningstimer i skolen er for høyt. Samtidig er det viktig å understreke at god opplæring krever tilstrekkelige ressurser.

Fra 1990 til 2008 økte undervisningstiden i grunnskolen tilsvarende to skoleår. Ett av disse kom med innføringen av tiårig grunnskole i 1997, mens et annet, mindre kjent «skjult skoleår», har kommet gjennom økt timetall. Økningen har i hovedsak blitt lagt til småtrinnet, noe som betyr at de yngste elevene i dag har betydelig mer undervisning enn tidligere generasjoner. Dette reiser spørsmål om hvordan økt undervisningstid påvirker barns barndom, læring og motivasjon, og om hvordan kvalitet og balanse i skolehverdagen kan ivaretas. Samtidig har innholdet blitt smalere. Halvparten av de nye timene har gått til norsk og matematikk for å styrke elevenes målbare ferdigheter i lesing, skriving og regning. Samtidig har praktiske og estetiske fag fått mindre plass. Denne smale prioriteringen har preget skolepolitikken i flere tiår, men har ikke gitt de forventede forbedringene i læringsresultater. Det er derfor viktig med en bredere og mer variert skole, der lek og praktiske aktiviteter får større plass.

Utdanningsforbundet Nes mener det kan være relevant å diskutere forholdet mellom omfang og kvalitet i opplæringen. God undervisning fra kvalifiserte lærere, gode skolebygg og tilgang på

nødvendig utstyr er avgjørende for kvaliteten. Dersom ressursene blir for tynt fordelt, kan det gå ut over opplæringen.

Samtidig må eventuelle endringer i timetall ikke bli et rent sparetiltak. Dersom omfanget av opplæringen reduseres, må det sikres at ressursene fortsatt kommer elevene til gode.

Skolestarten

Hvordan skolestarten organiseres er også et viktig spørsmål for fellesskolen. Intensjonen med seksårsreformen var at det første skoleåret skulle kombinere det beste fra barnehage og skole, med mer lek, utforskning og aktivitet tilpasset de yngste elevene. Evalueringer viser imidlertid at dette i liten grad er blitt realisert. I praksis har skolestarten i stor grad blitt organisert etter skolens tradisjonelle fag- og timeplanstruktur.

Utdanningsforbundet Nes mener at det første skoleåret bør organiseres som et eget overgangsår mellom barnehage og skole. Dette året bør ha et tydeligere preg av lek, utforskning og helhetlig læring, og kan organiseres med større innslag av aktiviteter og tverrfaglige læringsområder samtidig som elevene gradvis introduseres for skolens arbeidsformer. I denne sammenhengen bør frilek få en tydeligere og mer forpliktende plass i skoledagen, for eksempel som et eget fag eller læringsområde. Lek er grunnleggende for barns utvikling, læring og trivsel, og må sikres en reell plass i skolestarten.

Det er også grunn til å vurdere om antallet fag i de første skoleårene bør reduseres. For de yngste elevene kan en mer helhetlig organisering av læring, med færre fag og større rom for lek og utforskning, bidra til bedre læringsforutsetninger og en tryggere overgang fra barnehage til skole.

For at en slik modell skal fungere, er det avgjørende med høy kompetanse og god bemanning. Et godt overgangsår kan bidra til økt trivsel, trygghet og bedre læringsforutsetninger for de yngste elevene.

Avslutning

Fellesskolen er en av bærebjelkene i det norske samfunnet. For å sikre en sterk fellesskole i framtiden må skolen bidra både til individuell utvikling og til sterke faglige og sosiale fellesskap.

Dette krever tydelige nasjonale rammer, tilstrekkelige ressurser og en sterk lærerprofesjon med tillit og handlingsrom til å utøve sitt samfunnsoppdrag.